

UČITELSTVÍ JAKO DRUHÁ VOLBA

TEACHING AS A SECOND CAREER CHOICE

Karel Starý

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta

Abstrakt

Hlavním cílem výzkumu je reagovat na potřebu zajištění dostatečného množství kvalitních pedagogických pracovníků do škol. Jejich stárnutí a výhled do budoucna vyžaduje přijímat opatření, která mohou neblahý stav zlepšit. Do profese vstupují ve větší míře i studující v kombinovaném studiu a účastníci kvalifikačních programů ČŽV. Aktuální výzkumy ukazují, že studující KS se častěji plánují stát učiteli, ale své studium často nedokončují. Výzkumný projekt měl za cíl identifikovat hlavní překážky v kombinované formě studia. Smíšeným výzkumným designem byly identifikovány okolnosti, které účastníci označují jako relevantní pro volbu učitelské profese a jaká mají očekávání ke studiu učitelství.

Klíčová slova: *profese učitele, celoživotní vzdělávání, vzdělávání učitelů*

Abstract

The main objective of the research is to respond to the need to recruit enough quality teaching staff in schools. Their ageing and the outlook for the future require measures that can improve the situation. Combined students and participants in lifelong learning qualification programmes are entering the profession in greater numbers. Current research shows that students are more likely to plan to become teachers but often do not complete their studies. The research project aimed to identify the main barriers to blended study. A mixed method research design was used to identify the circumstances that participants identify as relevant to their choice of a teaching profession and what their expectations are for their teaching studies.

Keywords: *teacher profession, lifelong learning, teacher training*

1 ÚVOD

V našem příspěvku budeme prezentovat výsledky empirického výzkumu účastníků vzdělávacího programu ČŽV k získání kvalifikace učitele 2. st. ZŠ a SŠ na UK PedF v roce 2025. Dlouhodobý nedostatek učitelů a nepříznivé věkové složení posílil alternativní cesty do učitelské profese. Jednou z nich je studium pro absolventy jiných vysokoškolských programů, kteří se chtějí stát učiteli. V poslední době bylo toto studium standardizováno s cílem garantovat jeho kvalitu. Koucký (2023) uvádí, že 47 % absolventi kombinovaného studia učitelství plánují v profesi trvale zakotvit (oproti 33 % studentů prezenčního studia). Určitou roli hraje pevnost profesní volby spojená se rodinnými podmínkami a životní zkušeností.

2 TEORIE

Specifickým problémem u kombinovaných forem studia pro získání kvalifikace učitele je podle Římanové (2015) skutečnost, že vede nezřídka k sociální izolaci. Podle teorie sociální identity je příslušnost k akademické obci klíčová pro adaptaci, motivaci a psychickou pohodu studujících. Wilcox et al. (2005) upozorňují, že pokud studující zažívají vysokou míru sociální opory, lépe zvládají stres a dosahují vyšších akademických výsledků. Podle Brücknerové (2021) patří mezi hlavní překážky při studiu v kombinované formě nesoulad mezi pracovními, rodinnými a studijními povinnostmi. Da Luz et al. (2012) zdůrazňují, že sladění pracovních, rodinných a studijních povinností vyžaduje systémovou podporu ze strany vzdělávacích institucí.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Byl realizován smíšený výzkum. Probíhal u účastníků a účastnic vzdělávacího programu k získání kvalifikace učitele $n = 92$. V první fázi výzkumu jsme na začátku studia provedli kvantitativní šetření pomocí dvou dotazníků. První směřoval na subjektivně relevantní důvody volby učitelství a druhý na hodnocení vlastních profesních kompetencí dle Kompetenčního rámce absolventa a absolventky učitelství. Na základě analýzy výsledků dotazníků bylo následně sestaveno 6 ohniskových skupin (6–8 účastníků) s cílem objasnit motivaci pro

vstup do profese učitele. S vybranými jedinci (12) byly na základě analýzy jejich odpovědí z OS, vedeny hloubkové individuální rozhovory. Získaná data z rozhovorů v ohniskových skupinách byla přepsána a analyzována pomocí MAXQDA. Ke zpracování dat byl použit přístup interpretativní fenomenologické analýzy (Smith, Flowers, Larkin, 2021).

4 VÝSLEDKY/OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Výsledky empirického výzkumu budou upořádány do schématu s centrálním fenoménem žité zkušenosti – volbou profese učitele. Výsledky jsou situovány do několika prstenců podle obecnosti a napříč jednotlivými kategoriemi a jsou vyznačeny vzájemné souvislosti/vztahy. Prožívání zkušenosti volby učitelského povolání bude prezentováno pomocí typových příběhů jedinců (podobně jako Mareš, Slavík, Svatoš, Švec, 1996). Mezi očekávané výsledky patří i zjištění o jejich očekáváních, rizikových faktorech nedokončení studia. Výzkumy Stibůrka (2023) ukazují, že klíčovými faktory studijního úspěchu jsou: flexibilní studijní plány; intenzivní kontakt mezi vyučujícími a studujícími a studujícími navzájem; posilování sociální opory prostřednictvím vrstevnického učení a sdílení zkušeností. Výsledky dotazování identifikují specifické potřeby studujících a jejich očekávání podpory při studiu. Tato studie je první fází zamýšlené longitudinální studie, která bude pokračovat v dalších třech letech.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Náš výzkum poskytuje hlubší porozumění, z jakých důvodů se absolventi jiných vysokoškolských oborů rozhodují pro učitelskou profesi, jaké jsou jejich subjektivně vnímané profesní kompetence při zahájení studia a jaké vzdělávání pociťují jako užitečné pro profesi učitele. Relativně malý počet účastníků brání širšímu zobecnění výsledků. Z toho důvodu jsme se soustředili na kvalitativní dotazování, abychom fenomén učitelství jako druhé volby podrobně explorovali. Limitem je i to, že výzkum probíhal v Praze. I když velká část respondentů v Praze nežije ani profesně nepůsobí, jejich situace není automaticky přenositelná na jiné regiony. Dalším uvědomovaným limitem je i to, že výzkum byl veden osobou, která současně garantem vzdělávacího programu. Tento nedostatek

jsme se snažili oslabit otázkami na to, jak účastníky výzkumu výzkumná role garanta ovlivnila.

6 LITERATURA

- da Luz, A. A., Vergueiro da Silva, M. C. M., Turte, S. L., Lopes, M. de O., & Fischer, F. M. (2012). Effects of working full-time and studying in the evening hours among young apprentices and trainees. *Human Factors: The Journal of the Human Factors and Ergonomics Society*, 54(6), 952–963.
- Mareš, J., Slavík, J., Svatoš, T., & Švec, V. (1996). *Učitelovo pojetí výuky*. Brno: MUNI.
- Brucknerová, K. (2021). Význam vzájemného učení mezi studenty kombinovaného studia pro prevenci studijní neúspěšnosti. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*, 11(1): 11–37.
- Koucký, J. a kol. (2023). *Kvalifikace, příprava a kompetence učitelů*. UK PedF a ČŠI.
- Římanová, R. (2015). Práce při studiu, studium při práci: příspěvek k diskusi o průniku praxe a teorie. In: *Knihovny současnosti 2015* [online]. Praha: SDRUK. s. 59–67.
- Smith, J. A., Flowers, P., Larkin, M. (2021). *Interpretative phenomenological analysis*. Theory, Method and Research. London: Sage Publications.
- Stibůrek, M. (2023). *Význam komunitního učení pro úspěšnost studentů kombinovaného studia*. Praha: Univerzita Karlova.
- Wilcox, P., Winn, S. & Fyvie-Gauld, M. (2005). 'It was nothing to do with the university, it was just the people': the role of social support in the first-year experience of higher education. *Studies in Higher Education*. 30(6): 707–722.